

Foneminė klausa - taisyklingos kalbos pagrindas

Gebėjimas suvokti garsus - labai svarbi žmogaus savybė. Be šio gebėjimo žmonės negalėtų išmokti klabėti bei suprasti kalbą. Mokslininkų nuomone, vaikai pradeda skirti žodžius dar iki jiems sukanka devyni mėnesiai. Tačiau turi praeiti dar beveik metai, kol vaikas pilnai pradeda skirti žodžius. Svarbu skirti, analizuoti ir diferencijuoti garsus iš kurių susideda kalba (fonemas). Šis gebėjimas vadinamas fonemine klausa.

Mažas vaikas nemoka valdyti savo klausos, negali lyginti garsų. Bet to jis išmoksta arba galima išmokyti. Ypač svarbu lavinti foneminę klausą vaikams, kurie turi kalbos ir kalbėjimo problemų. Dažnai vaikas nepastebi, kad jis neteisingai taria garsus. Foneminę vaikų klausą laviname žaidimų pagalba. Tokių žaidimų tikslas yra išmokyti vaiką klausytis ir išgirsti. Netrukus pastebime, kad vaikas ima savęs klausytis, girdėti savo kalbą, ieško tinkamos garsų artikuliacijos ir bando taisyti savo tarimo trūkumus.

Dėl silpno foneminio suvokimo vaikams sunkiau sekasi ištarti sudėtingos garsinės struktūros žodžius. Juose „pasimeta“, susikeičia vietomis raidės ar net skiemenys: kupranugaris – prunugaris, karkvabalis – kvarkvabalis, televizorius – tevezorius, motociklas – mociklas ir pan. Retesniais atvejais vaikai labai stipriai iškraipo daugiaskiemenių žodžių struktūrą arba šių žodžių visiškai neištaria.

Netiksliai suvokiant kalbos garsus, negebant nustatyti jų požymių, diferencijuoti pagrindinių tariamų garsų skirtumų, susiformuoja netvirtas/ netikslus garso ir jį atitinkančio grafinio vaizdo (raidės) ryšys. Neišlavėjusi foneminė klausa tampa pagrindine kliūtimi žodžių garsinės analizės įgūdžiams formuotis. Būtent dėl šių priežasčių vaikai susiduria su sunkumais jau pradiniuose mokymosi rašyti etapuose – įsimenant raides bei jų elementus, užrašant diktuojamus skiemenis, žodžius, sakinius. Mokytojo diktuojamų žodžių vaikas negeba išskaidyti atskirais nuosekliai išdėstytais elementais (garsais, raidėmis), todėl rašymo iš klausos užduotyse atsiranda raidžių, skiemenų, praleidimo, prirašymo, sukeitimo vietomis klaidos. Painiojamos ir neteisingai raidėmis žymimos kai kurios iš panašiai skambančių garsų porų: e-è, è-ie, o-uo, ai-au, p-b, t-d, b-d, k-g, z-ž, s-š, i-y, u-ū ir t.t. Vaikas klysta, iškraipo žodžio struktūrą ne tik rašydamas diktuojant, bet ir savarankiškai užrašydamas pavienius žodžius, sakinius.

Stiprinti vaikų gebėjimą skirti kalbos garsus, prisidėti formuojant/įtvirtinant pradinius rašymo įgūdžius be ypatingo pasiruošimo galima ir namuose. Pasikonsultavę su vaiką ugdančiais pedagogais, kasdien 15-20 min. su vaiku užsiimdami malonia, žaidybinio pobūdžio veikla, tėveliai pagelbėtų vaikui įveikti mokymosi sunkumus.

Logopedžių Galinos Danilienės ir Eglės Vepštienės patarimai lavinant taisyklingą vaikų kalbą bei šalinant įvairius kalbėjimo ir kalbos sutrikimus ikimokyklinio, priešmokyklinio ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams.

Užduotys yra skirtos demonstravimui bei praktiniam **vaikų ir tėvelių darbui** (ypač - karantino atveju). Šiuo atveju tėvai turėtų stebėti vaiko darbą, paaiškinti, padėti tinkamai naudotis kompiuterinėmis priemonėmis. Vaikas turėtų taisyklingai tarti paveikslėlių pavadinimus, skaityti žodžius ir sakinius, ištarti reikiamą garsą ir tik po to parinkti ir spustelėti reikiamą raidę/mygtuką.

Nerekomenduojama leisti vaikams užduočių atlikti savarankiškai.

Pratimai girdimajam suvokimui, foneminei klausai lavinti

Nuoroda į Foneminės klausos skyrelio temas: „Nekalbinių garsų atpažinimas“, „Panašių garsų skyrimas“, „Panašiai skambančių žodžių skyrimas“

http://logopedeskabinetas.lt/?fbclid=IwAR361rucov7PfgK9hBKwBtzEpsIb4eYZYEtpLr1-1Y-WcTiTmE-59t5_5xQ

Susijusios nuorodos:

<https://logopedespecpedagogerita.jimdofree.com/nuorodos/>

http://levuopasvalys.lt/images/Bendri_dokumentai/spec_ped/Fonemines_klausos_ir_tarties_rysus.pdf

Spec. pedagogės Ingos Ruželienės rekomenduojami pratimai foneminei klausai lavinti:

Vaikas gali suploti ar kitaip signalizuoti (barkštelėti pieštuku į stalą, treptelėti koja ir pan.) išgirdus žodyje nurodytą garsą (s: saga, lapė, rasa, mėsa, košė, kaspiniai, vasara, mergaitė, miškas, kiškis...).

Vaikas turi nustatyti žodžio pirmą garsą: ežys - e, ėda - ė, ietis - ie, bulvė - b, dangus - d.

Vaikas turi nustatyti žodžio paskutinį garsą: katė - ė, saga - a, namas - s.

Vaikas gali sugalvoti žodžių, prasidedančių nurodytu garsu: e - eglė, ežeras, ešerys ir analogiškai su kitais garsais.

Lai vaikas sugrupuoja žodžius pagal juose esančias panašiai skambančių garsų poras: **e-ė, ė-ie, o-uo, aiau, p-b, t-d, b-d, k-g, z-ž, s-š, i-y, u-ū**. Pakaitomis tariate įvairius žodžius, turinčius pasirinktos garsų poros garsus (pvz., garsai b-d žodžio pradžioje, žodžio viduryje): batas, diena, dūda, butas, batutas, dėžė, gėda, kardas, labas, rudas ir t. t. Vaikas pakelia kortelę su atitinkamą garsą žyminčia raide (**b** arba **d**) arba pats ištaria išgirstą garsą.

Jūs pakaitomis rodote pasirinktos garsų poros korteles (**b** ir **d** ir kt.) arba ištariate šiuos garsus. Vaikas tegu sugalvoja žodį su atitinkamu garsu.

Rekomenduojami pratimai žodžių garsinės analizės bei sintezės įgūdžiams formuoti:

Vaikas vardija žodžio garsus paeiliui: Ona - o, n, a; lapė - l, a, p, ė. Gali sudėti žodį iš raidžių kortelių (jei namuose nėra, gali nesunkiai pasigaminti). Užrašo žodį. Rašymui galite rinktis magnetinę lentelę ir markerį (jeigu turite) arba popieriaus lapą su rašikliu, kad veikla vaikui atrodytų patrauklesnė. Žodžių parinkimo nuoseklumas:

- trijų garsų žodžiai: Ona, ola, yra, ima, eis, veš ir t. t.
- dviskiemeniai žodžiai su atvirais skiemenimis: la-pė, katė, rožė, sėdi, moka ir t. t.
- triskiemeniai žodžiai su atvirais skiemenimis: ma-ši-na, ragana, dovana, pakaba ir t. t.
- dviskiemeniai žodžiai su uždaro tipo skiemenimis: pir-mas, vilkas, darbas, miškas, vaikas ir t. t.
- dviskiemeniai žodžiai su priebalsių sandūromis: stik-las, pirštas, vargšas, krapšto, stropus ir t. t.
- žodžiai su minkštumo ženklu: žio-gas, liūtas, triušis, griuvo, kelionė ir t. t.

- daugiaskiemieniai žodžiai: krokodilas, traktorius, laikraštis, milžinas, begemotas, rankšluostis ir t. t.

Vaikas suskaičiuoja išstarto/ išgirsto žodžio garsus (raides): koja – 4, varlė – 5, vilkas – 6, pipiras – 7, pirštinė – 8. Sudeda žodį iš raidžių kortelių (gali sudėti iš pasidarytų namuose). Užrašo žodį.

Vaikas sudeda žodį iš „pasimetusių“ raidžių: ž s y e – ežys, š m a i n a – mašina. Užrašo žodį.

Vaikas spėlioja žodį, kai duota žodžio schema (žodžio raidžių skaičius, pirma ir paskutinė raidė): ž _ _ è (žolė), m _ _ _ _ a (muzika), r _ _ _ _ _ s (robotas) ir t. t.